

Posudek bakalářské práce Anežky Hornychové
Antropomorfismus a antropomorfizace v poezii Neslyšících

Posuzovaná práce se týká poezie ve znakových jazycích. Zabývá se pouze jedním, ale velmi důležitým jevem, příznačným pro jazyk a lidské myšlení obecně – antropomorfismem, resp. způsoby jeho realizace v této výlučné komunikační oblasti, a to v perspektivě kognitivnělingvistického přístupu k jazyku i uměleckému textu. Jde o téma náročné, obzvlášť pro nerodilého mluvčího, téma mezioborové, předpokládající mj. porozumění specifikům uměleckého textu (obecně i se zřetelem ke znakovým jazykům). Autorka k tématu přistupuje prostřednictvím podrobného popisu a analýzy jedné básně realizované v českém znakovém jazyce, *Stromu* S. J. Bovkuna, soustřeďujíc se při tom na antropomorfizační prostředky (jazykové i mimojazykové) v této básni využívané. Je třeba říci, že jde o druhou verzi práce, vytvořenou krátce po neúspěšné obhajobě verze první.

Oproti první verzi je tato výrazně redukována – řekla bych, že ku prospěchu věci – a autorka se v ní s větším či menším zdarem pokusila vyrovnat s předchozími nedostatky. Sama jsem za ty z nejpodstatnějších pokládala mj. absenci konkrétnějších informací o podílu (negramatické) mimiky na procesu antropomorfizace, ale především – nejobecněji řečeno – problematiku zvládnutí odborného textu: nepřesnost vyjadřování, nízkou stylizačně-formulační kvalitu textu, defektní konstrukce, prozrazující často neporozumění reprodukováné problematice (tedy výchozí odborné literatuře), vyjádření implikující nesprávná či nesmyslná fakta, nepřesné citace a neuvážlivé zacházení s terminologií.

Co se týče informací o mimice a její účasti v procesu antropomorfizace, autorka se o této problematice poučila v odborné literatuře a do svých analýz ji víceméně úspěšně včlenila. Interpretační část jakožto jádro práce doznala myslím oproti první verzi viditelný posun k lepšímu, ve výkladech je méně balastu a více konkrétních poznatků, formulovaných se snahou zapojit do analýzy relevantní poznatky studovaného oboru (small space vs. live space, užití klasifikátorů aj.) – i když někdy v poněkud nepřesných polohách, jak o tom bude ještě řeč. Práce přináší (dostí pracný) přepis vybraného textu (navazující na část přepsanou Nad'ou Hynkovou Dingovou), dále jeho doslovný český překlad a pak poměrně podrobný popis jazykových – a tentokrát i mimojazykových – prostředků, které se podílejí na procesu antropomorfizace ve zvolené básni. Autorka text současně také vykládá z hlediska teorie Sutton-Spenceové o třech stupních antropomorfizace, z nichž se zde – ale to je trochu diskutabilní – realizují pouze dva. Je velmi sympatické (a je namístě), že autorka na některých místech s výchozí teorií polemizuje a projevuje vlastní náhled na problematiku. Mám tu však jednu obecnější otázku: není proces, při němž se znakový básník „převtěluje“ ve strom, nakonec spíše případem opačným, než jaký reprezentuje antropomorfizace? (Nikoli tedy antropomorfizace stromu, nýbrž „arboromorfizace“ člověka?) To by však byla širší teoretická otázka – a snad především otázka pro Sutton-Spenceovou.

V této (čtvrté) části práce postrádám na s. 29 ve výkladu o konotacích spojených se stromem informaci o té, které je z hlediska práce (a interpretované básně) asi nejdůležitější, totiž že se strom podobá lidské postavě (jak je o tom řeč později). Při úvodním představování

symboliky stromu se příliš nebere ohled na to, které poznatky jsou důležité v kontextu této práce, a které je naopak žádoucí redukovat.

To je ovšem problém v této práci častý – a týká se zejména některých pasáží v tzv. teoretické části práce. Ta by měla být chápána právě jako kontextualizující, propojující zkoumanou problematiku s teoriemi získanými studiem odborné literatury. Vybrat je z ní potřeba (jen, a právě) informace podstatné a usouvztažnit je se svým tématem. To se v této práci ovšem vždy neděje. Snahu o vymezení a jasnou strukturaci podstatných informací tu můžeme vidět v makrostruktuře práce (rozvržení kapitol a subkapitol), méně pak v konkrétním textu (problém je někdy i v návaznostech, jednotlivých odstavcích). Jako zbytečně můžeme vyhodnotit např. pojednání o poezii strukturálně ustálené (s. 10–11) – o té by stačila poznámka pod čarou či jen odkaz – a ovšem některé části ze subkapitol o metafoře. Pokud se podíváme (zejména) na první tři části práce, najdeme v nich opět i více dalších či podobných problémů, jaké byly detekovány už v její první verzi a připomenuty výše.

Mnoho nezvládnutých míst nacházíme v již zmíněné partii o metafoře. Autorka vychází z relevantní literatury, ale ve výkladu jednak nezohledňuje to, co vzhledem ke svému tématu zmínit potřebuje, jednak se dopouští mylných konstatování, resp. výroků svědčících o neporozumění problematice. Omezila jsem se jen na několik otázek a věřím, že autorka příslušné pasáže vysvětlí při obhajobě.

- 1) Co se týče orientační metafory, na s. 18 autorka píše : „... jedná se například o metafory NAHOŘE-DOLE, DOVNITŘ-VEN nebo DOPŘEDU-DOZADU“. Jde tu opravdu o (celé) metafory? A: vyskytuje se některá z orientačních metafor v interpretované básni? Může nějak souviset s antropomorfizovaným stromem? (Pokud ano – a myslím, že o jedné lze uvažovat – autorka o ní explicitně nemluví.)
- 2) V pasáži o ontologické metafoře se uvádí, že jejím druhem je podle Lakoffa a Johnsona antropomorfismus (s. 18). V citované knize se ovšem mluví nanejvýš o personifikaci. Je to totéž – nebo snad není? (V každém případě by to bylo bývalo namísto zmínit.) Čekali bychom – vzhledem k tématu i následujícímu zkoumání – širší pojednání.
- 3) Autorka se ve výkladech Lakoffovy a Johnsonovy teorie metafory nezmiňuje o jedné z jejích nejpodstatnějších částí: o způsobu metaforického mapování, o oblastech zdrojových a cílových atd. Mlhavě toto pojmosloví zmíní až tehdy, když se pouští do výkladu zdvojeného mapování. A i tam tak, že si nejsem jista, nakolik problému rozumí. Vyskytuje se podle ní metaforické mapování jen v mluvených jazycích (srov. s. 20)? A o co vlastně jde? Na s. 21 se píše: „U znaku TREE (...) je metaforické mapování znatelné v provedení znaku v užití tvaru ruky 5, který připomíná korunu stromu, vzpřímené předloktí značí kmen.“ Znak TREE je tedy metaforický? Kde zůstalo ikonické mapování? (Pojednává se o něm podrobněji při reprodukci jedné partie z Taubové na s. 20 dole – a tento odstavec na ni navazuje? Není však s Taubovou v rozporu?)

Ke kapitole třetí, o antropomorfismu, chci poprosit o jedno vysvětlení. Týká se textu na s. 28 (kde se reprodukuje pasáž ze Sutton-Spenceové): *Pokud by byla např. liška antropomorfizována na této jazykové úrovni, její tlapy budou zobrazovány tvarem ruky A (např. při utírání tlapy po jídle), jakmile ale přistoupí ke komunikaci skrze znakový jazyk, toto omezení tvarem ruky A zmizí a liška je schopna znakovat jako lidská bytost.*

Nejde tu (na vytučněném místě) o překlep, jedná se opravdu při „utírání tlamy po jídle“ o jazykovou úroveň antropomorfizace? (Jde buď o chybu, anebo o nesrozumitelnou formulaci.)

Práce určitě mohla projít pečlivější závěrečnou redakcí – kromě četných již zmíněných defektních stylizací nacházíme několik chyb vzniklých zřejmě při reformulaci původního textu (např. na s. 14, 18, 45). Po stránce pravopisné a interpunkční je práce v pořádku (snad až na *bliská se* v glosovém přepisu básně). Též formální náležitosti práce splňuje, autorka uvádí relevantní obrazový materiál s komentáři a snaží se adekvátně ošetřit všechny potřebné zdroje.

Závěr

Diplomantka se v druhé verzi práce pokusila odstranit původní nedostatky a aspoň částečně se jí to podařilo. Jádro její práce přináší (dosti pracný) přepis vybraného textu, jeho doslovný český překlad a popis jazykových (a tentokrát i mimojazykových) prostředků, které se podílejí na procesu antropomorfizace ve zvolené básni. Dokázala text také analyzovat z hlediska teorie Sutton-Spenceové o třech stupních antropomorfizace (a to s náznakem polemiky). Ani ve druhé verzi se však nedovedla úplně vyrovnat s požadavky na vytvoření kvalitního odborného textu a na přesnou, uvážlivou práci s výchozí literaturou. Zejména v „teoretických“ částech práce nacházíme vícero nepřesností, formulačních i myšlenkových zkratů i omylů, které svědčí o neporozumění některým teoretickým východiskům. Autorka však podle mě přece jen vytčený úkol splnila, a to i po stránce formálních náležitostí bakalářské práce.

Práci doporučuji k obhajobě.

Navrhovaná klasifikace: dobře

Doc. PhDr. Irena Vaňková, CSc., Ph.D.

Ústav jazyků a komunikace neslyšících, FF UK

V Praze 1. září 2022